

Carl Erik Kühl

Oji-chans begravelse

Min kone stammede fra Japan. Hun hed Ikuyo. Vores søn hedder Valdemar. Onsdag 29. februar 2012 døde Ikuyos far, Valdemars 'Oji-chan' ("bedstefar"). Det var så pludseligt, fordi det kunne være sket hver dag i de sidste ni år. I hele den periode havde Ikuyos ældste storesøster, Hiroko, plejet ham i hans lejlighed på 9. etage i Komegafukuro omtrent døgnet rundt. Et tab og et savn altså, men også en lettelse. Ikuyo havde undertiden brændt røgelse og bedt mor om snart at hente far.

Ikuyo ønskede, at både Valdemar (24 år) og jeg rejste med for med hendes ord at "se at han er død" – og altså deltage i begravelsen. Og næste dag (torsdag) kl. 12.30 fløj vi alle fra Århus via København til Tokyo og med tog videre fra Tokyo til Sendai ankomst fredag aften. Der var ordnet et hotelværelse for os den første nat, og efter at have læsset af dér og nettet os lidt, tog vi op til lejligheden. Det var et hjerteligt gensyn med begge søstre, Hiroko og Yumi, og med Hirokos ældste søn fra Australien, Yasumasa. Et stort aftensmåltid var klart. Først skulle vi dog se Oji-chan.

Længst inde i opholdsstuen var et forhæng trukket fra, så man kunne kigge ind et lille siderum. Dér stod Oji-chans kiste med hovedenden forskriftsmæssigt vendende mod nord. To små skodder var åbnet, så man kunne se hans ansigt. Strengt og venligt som ellers - bare meget mindre, forekom det mig. Tæt ved højre øre lå en lille tøjhund, som ethvert barn måtte ønske sig at sove med. Oji-chan var født i Hundens år. Vi åbnede kistelåget for en kort stund. Oji-chan var iført en hvid kimono, hvor højre side undtagelsesvis var lagt over venstre. Ved hans side lå en nyrstrøget skovmandsskjorte, kager og forskellige andre ting, som han havde været glad for. Som allerede mange før os havde gjort det, lagde også vi hver en blomst ved hans side og en mønt ved hans fødder. Charons færge afgår også fra Japan. Men hér skal den krydse "De tre helveders Flod".

Bag kisten stod familiealteret, ved denne lejlighed domineret af et stort, kraftigt indrammet foto af Oji-chan, taget inden for det sidste år af hans liv. Ved enderne af kisten var der blomster i alle farver og lys i alle størrelser og faconer, billeder, frugt, en tepotte og meget andet. Foran kisten stod en skål ris med top. Et par spisepinde var stukket ind i risen og strittede op i luften. Ikuyo skældte engang Valdemar ud, fordi han havde anbragt sine spisepinde på samme måde. (Herregud, det er da en meget god idé, hvis man som almindelig velopdragen ikke vil lægge tilsuttede spiseredskaber på dugen!) Nej, sådan gør kun de døde, og hvis du gør lige sådan, frister du døden. Allerforrest stod et røgelseskar. Hver nytilkommen gæst tænder en røgelsespind, anbringer den i sandet og samler hænderne foran ansigtet i bøn. Det gjorde vi også.

Lørdag formiddag mødte vi op i lejligheden igen. Yasumasa, Valdemar og jeg bar stole op fra kælderen og anbragte dem rækkevis i opholdsstuen, så man kunne se ind til kisten og alteret – omtrent som fra gulvet til scenerummet i et ganske lille teater: Hér skulle en buddhistmunk celebrere vågeceremonien om aftenen og indlede begravelsen næste morgen. Da vi var færdige, gik kvinderne og Yasumasa (der er kok) i gang med maden til 20-25 gæster. Valdemar og jeg kunne nu gå ud og se på Sendai - og jeg for min del måtte for øvrigt i gang med at finde et hotel.

På gaderne i Sendai var der flere vejspærringer end ellers, og flere stilladser. Og ni-etagersejendommen med Oji-chans lejlighed allerøverst var pakket helt ind i tyk, gennemsigtig folie. Ellers lignede byen mest sig selv, bortset fra at det sneede og sneede. Det er ikke almindeligt i marts.

Det var nu ved at være et år siden jordskælvet i Sendai, tsunamien (flodbølgen) og ulykkerne på atomkraftværket i Fukushima. Amerikanerne har deres Nine-Eleven, som er numrene på måned og dag for terrorangrebet. I Japan taler man nu om et Three-Eleven, som er numrene på måned og år for katastrofen. Straks vi i Tokyos lufthavn Narita havde sat os til rette i højhastighedstoget til Sendai, havde vi mærket det, vi skulle komme til at mærke over alt, når vi ellers fik anledning til at mærke efter. Magasinet annoncerede med de sædvanlige parfumer og det sædvanlige undertøj, men desforuden var der nu kommet flere sider med personligt katastrofeudstyr: mobiltelefoner med varsling om seismisk aktivitet, håndlygter der lader batterierne med solceller eller med små håndtag, der drejes rundt som en lirekasse en miniature.

Ikuyo foreslog, at Valdemar og jeg tog toget ud til kysten en af dagene for at se, hvordan der så ud efter tsunamien, men det blev der ikke tid til. Vi så blot nogle billeder af – ingenting. Hele byer var blevet jævnet med jorden ned til det mindste bræt. Nu var der ryddet op med japansk effektivitet, men det var endnu ikke besluttet, om man skulle bygge op igen. Jordbundsforholdene og hele undergrunden skulle først studeres grundigt. Havvandet var også skyllet ind over rismarkerne. Her ville man tilplante med bomuld. Det skulle på blot tre år bringe saltkoncentrationen ned på et niveau, der gør det muligt atter at dyrke ris.

Men det var næsten ikke til at finde et værelse på et hotel. De var optaget af tilrejsende ingeniører, håndværkere og arbejdsfolk, der skulle sørge for de enorme renoveringer inde i bygningerne. Jeg tog adskillige gader op og ned uden held. På turistkontoret hjalp en meget venlig dame mig så med at ringe rundt, og i tiende eller ellefte forsøg lykkedes det. Men jeg havde ikke kontanter nok til depositum, og kortautomaterne ville ikke acceptere mine europæiske VISA- og Mastercards. Så måtte hun ringe en gang til – til Ikuyo, der en halv time efter kom med taxa og kontanter. Mens jeg ventede, faldt jeg i snak med en mand på ca. 50 år, der uopfordret fortalte om sit gøremål. Han var tilrejsende fra Noto-provinsen på vestkysten og deltog som frivillig i et stort projekt om genplantning af skov på det nordlige Kyushu (den japanske hovedø). Den dag skulle han til en konference i Sendai, og han viste mig nogle brochurer og tegnede på en blok. Det skulle ikke være japansk pinje, men tyske egetræer. Rødderne skulle se sådan ud – ikke sådan – hvis træerne skulle kunne klare de enorme jordskred. Og forrest skulle der bygges diger på den måde og rækker af en anden slags træer på den måde. For oversvømmelsen kommer, hvis ikke før, så siden. En gammel kinesisk munk, en vismand, var – vist nok i hemmelighed – hentet til. Den mand har plantet fyrrde millioner træer i sit liv, sagde Mr. Yamazaki, ”and I admire him. He is a great, a great ...” – ”... human being”, foreslog jeg, og han blev rørt. Vi gav hinanden hånden – ikke særlig japansk – og udvekslede visitkort – meget japansk. Kom og besøg mig. Jeg har en fodklinik og kun en lille lejlighed. Men efter katastrofen må alle bo hos alle.

I Japan holder man traditionelt sammen i familien, i klanen, til nød i præfekturet. Men denne gang deltog folk sydfra i hjælpearbejdet, rejste op og var med i oprydningen, sender mad og klæder etc. Det var noget ganske nyt. De nødlidende, du ser i fjernsynet, er lige så meget din næste, som dem, du kender fra gaden. Kun blandt de ældste var der folk, der tøvede med at hjælpe – og lade sig hjælpe.

Japan har en demokratisk forfatning, pålagt dem af amerikanerne efter krigen, men de har stadig ikke meget demokratisk kultur. Efter katastrofen delte man mistilliden til politiske ledere som aldrig før – vreden var stor. Men kun få forsøgte at organisere politiske bevægelser eller partier.

Valdemar og jeg havde misforstået tidspunktet og kom for sent til vågeceremonien. Luften var allerede fuldstændig tyk af røgelse. Den kunne mærkes i fri luft på balkonen foran hoveddøren. Vi listede ind, stillede skoen foran dørtrinnet og fandt vores plads.

Der var vel ca. 20 familiemedlemmer og gæster. Mændene var pænt, højtideligt klædt, uden særlige sørgeindikatorer – omtrent som hos os. Kvinderne var i mørkt antræk, kun få i kimono, de fleste i almindelig sort kjole.

Foran kisten og alteret sad en buddhistmunk med klokker, køller, lys, røgelseskar etc. og var godt i gang med et timelangt ritual, det meste af tiden messende en tekst, som vist nok mest består af sutra'er og kun forstås af de lærde og indviede, herunder ingen af de tilstedeværende. Han var kommet rejsende fra et tempel i Ichinoseki, hvor familiegravstedet findes.

Efter handlingen flyttede vi rundt med stolene, anbragte et par sammenklappelige borde i forlængelse af hinanden og spiste og drak grøn te. Munken spiste også med, stadig i fuldt ornat, men meget gemytlig og uformel.

Søndag skulle Oji-chan kremeres, og om morgenen kom munken tilbage og udførte (så vidt jeg kunne opfatte det) de samme ritualer under tilstedeværelse af omtrent de samme folk som aftenen før. Men der var en forskel. Afdøde skulle have et nyt navn, så han ikke vender tilbage, hvis nogen måtte finde på at kalde på ham. Jeg spurgte senere Ikuyo, hvilket navn Oji-chan havde fået, men det kunne hun ikke huske. Venner og familie vil fortsætte med at kalde ham det, de plejer. Det er netop det, som er blevet muliggjort, når han nu i virkeligheden hedder noget andet! Navnet udgør en stor post på ethvert begravelsesbudget, men prisen afhænger af navnets udformning og længde.

Vi tog afsked med munken, der ikke skulle med til krematoriet. Nu skulle vi bære kisten ned på gaden, og det var ikke nemt. Kisten kunne ikke være i elevatoren, hvis den stod på langs. Og det gik ikke an at stille den på højkant, da alle de løse ting i kisten så ville falde ned i benenden. Man fandt ud af – eller besluttede – at dette ikke ville ske, hvis kisten stod på skrå, så derved blev det. Afgørelsen vakte udelt moro.

På gaden holdt en ligvogn og en lille bus. På begge stod med store guldbogstaver 'Kawasaki Funelal Service'. Det var sært. Japanerne har svært ved at skelne mellem (rullende) 'r' og 'l'. Så 'Funelal' i stedet for 'Funeral' giver god mening. Men 'Service' var stavet 'Service', og det er i alt fald ikke nogen enkel fonetisering. Og hvorfor benytter man det engelske udtryk? Det har nok noget at gøre med, at begravelsesforretninger er noget, man har lært af amerikanerne. Måske har det også noget at gøre med, at moderne japanere i enhver sammenhæng har stor respekt for *forretning*. Her som dér er der er køb og salg. Diskretion med pengesager er ikke nogen dyd - heller ikke i forbindelse med en begravelse. Begravelsen arrangeres gennem et *godt* begravelsesselskab, og et godt begravelsesselskab er (også) en god forretning. Og en god forretning er en moderne forretning og må som sådan have et engelsk navn.

Jeg har ofte hørt Ikuyo tale rosende om den eller den veninde (også i Danmark) ved at fremhæve *firmaet*, hun er ansat ved: Det er et stort firma, en stor forretning. Indtil jeg blev klogere, spurgte jeg altid videre: Jamen hvad er det, hun laver? Hvad er arbejdsopgaven? Ja, og hvad er det nøjere bestemt, firmaet laver? (Og månedslønnen?) At være ansat i et godt firma svarer lidt til at være gift ind i en god familie.

I dagene mellem Oji-chans død og kremering indfandt gæster sig med *kōden* ("røgelsespenge") i form af kuverter med fx 10.000 Yen (600 kr.). Gaven gives til ære for afdøde og til brug for familien, der forestår begravelsen. Omkring kuverten er bundet en snor som ved enhver pengegave, men knuden på snoren omkring *kōden* vender modsat knuden på snoren omkring alle andre pengegaver. Efter begravelsen modtager giveren en gengave (dog ikke en pengegave), som forventes at være af ca. den halve værdi. (Oji-chans begravelse kostede vist nok 150.000 kr.)

Vi løftede Oji-chan ind i ligvognen og tog selv plads i en lille bus. Så kørte vi alle ud af byen og op ad bjergskrånningen til krematoriet. Det lå så smukt, og lige netop i de timer var det strålende sol. Bygningen var en meget moderne, helt hvid bygning med otte helt ens indgange. Et ganske profant

sted, ikke et tempel. Der var ingen religiøse symboler, og medarbejderne bar firmaets pæne, men ganske neutrale dress. Vi blev gelejdet ind ad indgang 8 til et forværelse. Hér kiggede vi for sidste gang til Oji-chan gennem skodderne på kisten. Så blev de lukket, og kisten rullede ad en slisk ind i ovnen. Herefter gik vi videre ud på en lang gang med et behageligt dagslys, bløde lænestole og legetøj til børnene. Hér kunne man regne med, at det nemt ville tage sin tid. Det gjorde det nu ikke i vores tilfælde. Der var 15 nummererede, helt ens døre, og vi skulle snart efter ind ad nr. 13. I et pænt, lyst lokale tog vi plads og spiste vores medbragte mad. Firmaet serverede teen.

Efter knap to timer blev vi kaldt ud i et rum, som jeg husker som helt hvidt og komplet uden dekorationer. Der var højt til loftet og kun få, højsiddende vinduer, der sammen med en række lysstofrør gav rummet en sær belysning. Brændingen var slut, og i en lav kiste uden låg, støbt fast på gulvet omtrent som et badekar, lå Oji-chans jordiske rester i form af knogler og knoglestykker. Flere af de tilstedeværende kommenterede rosende resultatet af brændingen. Endnu flere bemærkede anerkendende, hvor store knogler Oji-chan havde haft. Han var blevet passet godt og havde levet godt lige til det sidste.

Vi fik alle udleveret et par spisepinde i størrelsen XXX-large. Hiroko som ældste familiemedlem og Yasumasa som ældste mandlige arving løftede *sammen* en knogle op med deres spisepinde og lagde den i en urne. Det var kravebenet, som vist nok antages at holde sammen på det hele. Derefter samlede også de andre deltagere, to og to, en knogle op og lagde den sammesteds. Turen kom til Ikuyo og mig. Som barbar er jeg ikke uvant med at blive tilbudt kniv og gaffel, men det gik jo ikke ved denne lejlighed. Det var vanskeligt for mig - og dermed for os – men det lykkedes.

På dansk og andre beslægtede sprog kalder vi dem 'spisepinde', fordi vi almindeligvis kun ser dem brugt ved måltider. Men faktisk benyttes de også andre sammenhænge, hvor de virkelig er praktiske, når du ellers har lært at bruge dem. (Hvilket du som japaner har, når du er fire år.) Gaflen kan du stikke med, kniven kan du skære med, men med spisepindene kan du kun gøre det samme, som du kan med fingrene. Som sådan kan de også gælde som en forlængelse af fingrene. Du griber om noget med fingrene – fx den tilberedte mad – og rører det dog ikke med fingrene. Du putter noget i munden med fingrene og putter dog ikke fingrene i munden. Problemstillinger omkring renhed og urenhed er på den måde suspenderet.

Da vi hver havde ydet vort bidrag, fejede en ung mand fra personalet de løse rester sammen på en galvaniseret bakke med en lillebitte kost. Også de blev forsigtigt hældt eller fejet ned i urnen. Til slut samlede en anden ung mand fra begravelsespersonalet – alene – kæbebenet op fra urnen med sine pinde og viste det frem.

Så forlod vi krematoriet. Urnen tog vi med. Den skulle bevares i hjemmet i 49 dage indtil jordfæstelsen.

Om aftenen var der god mad og en munter stemning - som under et gravøl på landet for bare et par generationer siden. Et album med breve og fotos gik rundt og vakte først og fremmest moro, kun lidt sentimentalitet og slet ingen tårer.

Valdemar og jeg deltog i munterheden – lidt underspillet. Netop dén munterhed måtte givetvis have sine rammer – som vi ikke kendte. Alligevel kunne jeg ikke lade være med at sige til ham: "Hvor er Oji-chan?", den gode stemnings naturlige udgangspunkt. Ikuyo opfattede vort lille replikskifte og sagde ud i lokalet højt og leende (noget i retning af): "De spørger, hvor Oji-chan står!" Alle lo, og Hiroko gik resolut ind til alteret ved siden af, hentede urnen og holdt den højt: "Hér er han!". Alle lo vi. "Vil I se ham?", fortsatte hun. Alle lo – mens Valdemar og jeg mærkede, at nu var vi ved at krydse en grænse i vort eget kulturelle beredskab. Hun tog låget af og fremviste knoglerne. Og nu var der ingen ende på latteren. Hjemme i Risskov, i bunden af et hjørneskab, opbevarer vi Valdemars navlestreng og Ikuyos galdesten i sprit i et syltetøjsglas. Kunne man måske

også få en knogle med. Nej, det kunne man ikke. De skal være på samme sted. Men en af mønterne kunne vi få, og den ville endda bringe lykke. Sådan sluttede Oji-chans begravelse.

Japansk kultur er stadig gennemritualiseret. Alt finder sted med et indspil af traditionelle forskrifter, og for så vidt du beder om en ”forklaring”, er den altid af spirituel/religiøs art. Samtidig har jeg set det moderne japanske samfund karakteriseret som det mest sekulariserede i verden. Begge dele passer godt med Oji-chans begravelse. Men hvordan passer delene med hinanden? Som fragmenter, der råber på en sammenhæng og derved lader alting fremstå fragmentarisk? Ved deres blotte nærvær minder de os om, hvorledes vi, når vi erkender stykkevis og delt, i grunden intet forstår.

En ting slår mig dog: Ikuyo græd, da hun i telefonen fik besked om sin fars død. Og hun græd et par dage efter, at vi var kommet tilbage igen fra Japan. Men jeg så hende ikke græde, mens vi var i Japan.

Risskov
25/08/15